

ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы

Қ. С. Сәбденов, Т. К. Бексейітов, М. Абдуллаев
Е. И. Исламов, Б. Т. Құлатаев

636.32/.38 к

Қ 59

ҚОЙ ШАРУАШЫЛЫҒЫ

Алматы, 2011

ӘОЖ 636.32/38(075.8)(574)
КБЖ 46.6 я 73
Қ 59

Пікір жазғандар:

- Қ. Ү. Медеубеков** – ауыл шаруашылығы ғылымының докторы, академик;
А. А. Шотаев – ауыл шаруашылығы ғылымының докторы
(Ф. М. Мұхаметғалиев атындағы тәжірибелік биология институты);
Т. С. Садықұлов – ауыл шаруашылығы ғылымының докторы, профессор
(Қазақ ұлттық аграрлық университеті).

Сәбденов Қ. С. және т. б.

Қ 59 **Қой шаруашылығы:** Оқулық. / Қ. С. Сәбденов, Т. К. Бексейітов, М. А. Абдуллаев и др. – Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2011. – 472 б.

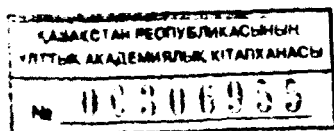
ISBN 978-601-217-207-2

Қой шаруашылығы оқулығы жоғары оқу орындарының Ауыл шаруашылығы мамандығында оқитын студенттерге арналған, оқулық типтік бағдарламаға сәйкес жазылған. Оқулықта қой шаруашылығының қазіргі жағдайы және оның алдағы уақытта даму мүмкіншілігі жөнінде нақты жазылған. Сонымен қатар, қой тұқымдарының жіктеуі және сипаттамалары, болашақта оларды жақсарту, өнімділігін арттыру жолдары берілген. Қой шаруашылығы өндірісіндегі қолданылып жүрген және жаңа технологиялар негізінде қойды өсіру, төлдету, азықтандыру, бордақылау және жайып семірту мәселелері қарастырылған.

ӘОЖ 636 (075.8)
КБЖ 46.6 я 73

ISBN 978-601-217-207-2

- © Сәбденов Қ. С. және т. б., 2011
© Қазақстан Республикасы Жоғары оқу орындарының қауымдастығы, 2011

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	3
Қойдың халық шаруашылығындағы маңызы	3
Қой шаруашылығының сипаттамасы	6

1. ҚОЙДЫҢ ШЫҚҚАН ТЕГІ, БИОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, ДЕНЕ БІТІМІ

1.1. Қойдың шыққан тектері	10
1.2. Қойдың биологиялық ерекшеліктері	16
1.3. Қойдың дене бітімі	17
1.3.1. Түр-тұлғасы – пішіні (экстерьері)	19
1.3.2. Қойлардың интерьері	26

2. ҚОЙ ӨНІМДЕРІ

2.1. Жүн	34
2.1.1. Жүн жайында жалпы түсінік	34
2.1.2. Тері морфологиясы және гистологиялық құрылымы	41
2.1.3. Жүн талшықтарының типтері, олардың морфологиялық және гистологиялық құрылымы	46
2.1.4. Жүннің химиялық, физико-механикалық және технологиялық қасиеті	52
2.1.5. Жүн ақаулығы және оны болдырмау жолдары	65
2.1.6. Жүнді класқа бөлу және дайындау стандарттары	72
2.1.7. Қойды қыркуды ұйымдастыру	81
2.2. Қой еті	89
2.2.1. Қой еті және оны өндіру технология	89
2.2.2. Қойдың ет өнімділігіне әсер ететін факторлар	97
2.2.3. Қойды жайып семірту және өнеркәсіптік негізде бордақылау	101
2.3. Қой терісі	109
2.3.1. Қой терісінің түрі	109
2.3.2. Қой терісін сыпыру, терілерді консервілеу, сақтау техникасы	114
2.4. Елтірі	128
2.4.1. Елтірілік типтер	128
2.5. Қой сүті	149
2.5.1. Қой сүтінің химиялық құрамы	150

2.5.2. Саулықтардың сүттілігі	153
2.5.3. Сауу әдісі және оны ұйымдастыру	156
2.5.4. Қой сүтін өндеу	158
2.6. Мәйек	163
3. ҚОЙ ТҰҚЫМДАРЫ	
3.1. Тұқымдар туралы түсінік	165
3.2. Қой тұқымдарының зоологиялық және өнеркәсіптік жіктеу сипаты	168
3.3. Қазақстандағы тұқым түрлері	170
3.4. Әлемдік қой тұқымы генофонды түрлері	220
4. ҚОЙ ТҰҚЫМЫН ӨСІРУ МЕН ЖҮП ТАҢДАУ ТӘСІЛІ, ОНЫҢ ГЕНЕТИКАЛЫҚ НЕГІЗІ	
4.1. Тұқым қуалаушылықтың молекулалық негіздері	236
4.2. Қой цитогенетикасы	243
4.2.1. Хромосомалар және олардың құрылысы	243
4.2.2. Кариотип және оның түрлік ерекшеліктері	247
4.3. Қой селекциясының популяциялық генетикалық негіздері	249
4.4. Қой өсіру әдістері мен түрлері	258
4.4.1. Қой өсіру әдістері	258
4.4.1.1. Таза тұқымды қой өсіру	259
4.4.1.2. Будандастыру	262
4.4.1.3. Гибридтеу	269
4.4.1.4. Қойдың биотехнологиясы	270
4.5. Қой сұрыптау және жұп таңдау	279
4.6. Ұрпақ сапасы бойынша бағалау	280
4.7. Аталық малдың басым қандылығы	282
4.8. Қойды жұптау	286
4.9. Селекциялық-асылдандыру жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау	292
5. ҚОЙДЫ БОНИТИРОВКАЛАУ	
5.1. Биязы жүнді қойларды бонитировкалау	303
5.2. Биязылау жүнді қой тұқымдарын бонитировкалау	306
5.3. Ұяң және қылшық жүнді қой тұқымдарын бонитировкалау	309
5.4. Қаракөл козыларын бонитировкалау негіздері	316
5.5. Асыл тұқым мал есебін жүргізу	328

6. ҚОЙ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ТЕХНОЛОГИЯСЫ	340
6.1. Қой шаруашылығы технологиясының ғылыми негіздері	343
6.2. Қой басын көбейту	344
6.2.1. Қойдың көбею биологиясы	344
6.2.2. Қойды ұрықтандыру және оны ұйымдастыру	351
6.2.3. Саулықтарды ұрықтандыруға әзірлеу және ұрықтандыру	375
6.2.4. Буаз саулықтарды бағып-күту, азықтандыру	394
6.2.5. Қойды төлдету және козы өсіру	399
6.3. Қойды азықтандыру және бағып күту технологиясы	407
6.3.1. Қой шаруашылығының жем-шөп базасы	407
6.3.2. Қой азығы	422
6.3.3. Азықтандыру түрлері	438
7. ҚОЙҒА ҚОРА-ЖАЙ САЛУ	455
8. ҚОЙ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ БОЛАШАҒЫ	464
Әдебиеттер	466